

İRAN'IN KÜRT POLİTİKASI

Ebru AYDIN

İRAN'IN KÜRT POLİTİKASI

Ebru Aydın

Ankara

Mart 2014

Copyright © 2013 Ankara Strateji Enstitüsü

Tüm Hakları Saklıdır.

Birinci Baskı

Kütüphane Katalog Bilgileri

Ebru AYDIN, “İran’ın Kürt Politikası ”

Ankara Strateji Enstitüsü Yayınları

Tasarım&Baskı: Karınca Ajans Yayıncılık Matbaacılık

Dr. Mediha Eldem Sokak No: 56/1 Kızılay/ANKARA

Tel: (0312) 431 54 83

Faks: (0312) 431 54 84

www.karincayayinlari.net - karınca@karincayayinlari.net

Ankara Strateji Enstitüsü

Emek Mah. 26. Sokak (Eski 62. Sok.) No:8/2

Çankaya 06500 ANKARA/TÜRKİYE

Tel: (0312) 213 84 44

Faks: (0312) 213 84 34

info@ankarastrateji.org

içindekiler

9

Giriş	5
İRAN'IN KÜRT POLİTİKASI	
İranlı Kürtler ve İran Kürt Bölgesi	9
İran'ın Kürt Politikası	11
Kürtlerin İran Siyasetindeki Yeri ve Ayaklanmalar.....	13
Kürt Hareketleri ve Partileri	14
SONUÇ	15
KAYNAKÇA	16

giriş

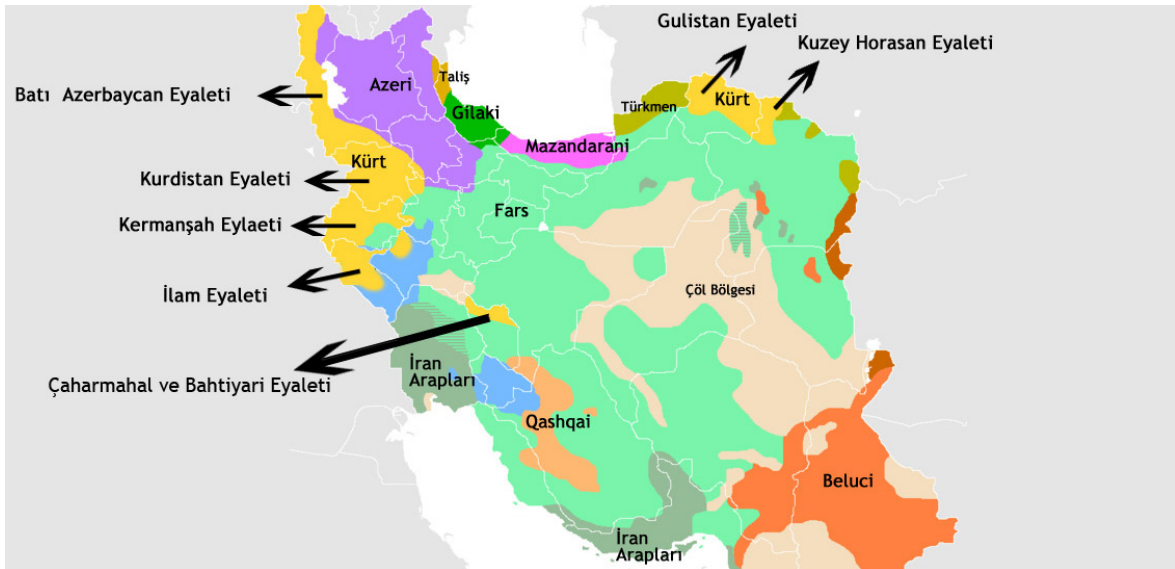
Birinci Dünya Savaşı öncesinde Kürt halkının çoğunluğu Osmanlı İmparatorluğu sınırları içerisinde geri kalan kısmı ise İran sınırları içerisinde yaşamaktaydı. Ancak savaşın ardından Kürt halkı Türkiye, Irak, İran ve Suriye olmak üzere dört parçaya bölündü. Bu bölünme Kürt halkının buldukları ülkelerde azınlık statüsünde değerlendirilmesine neden olmuştur.

Bugün başta Suriye'deki iç çatışmalar ve Türkiye'deki çözüm sürecini içeren bölgesel gelişmeler Kürt halkını Ortadoğu'nun önemli bir aktörü haline getirmiştir. Kürtler, çözüm süreci kapsamında PKK liderlerinin muhatap alınmasıyla ve Suriye'de PKK'nın uzantısı PYD'nin Afrin, Cizire ve Kobani olmak üzere üç kantonda özerklik ilan etmesiyle başta İran olmak üzere birçok devletin dikkatini çekmiştir. Örneğin Suriye'de özerklik çalışmalarının yapıldığı 2013 Ekim ayında Taraf Gazetesi *Ruhani'den Kürt Açılımı* başlıklı haberinde İran'ın Suriye'nin Kürt bölgesindeki Kamışlo'da bir temsilcilik açmayı planladığını gündeme taşımıştı. İddiaya göre Suriye Kürtleriyle ilişkileri geliştirmek amacıyla PYD Lideri Salih Müslüm, Tahran'a davet edilmiş ve İran Dışişleri Bakanlığı talimatı ile Suriye'nin kuzeyine bir heyet gönderilerek bölge ile ilgili çok geniş kapsamlı bir rapor hazırlanmıştı.

Bölgesel açıdan önemli bir aktör olmaya başlayan Kürtlerin buldukları ülkelerdeki sorunları ise devam etmektedir. Bu analizde İran'ın Kürtlere yönelik problemleri görülen politikası incelenecektir. Bu kapsamda öncelikle Kürtlerin İran'daki sosyal ve ekonomik durumları ele alınacak, ardından İran'ın Kürtlere yönelik uyguladığı politikalara ve Kürtlerin bu politikalara karşı faaliyetlerine değinilecektir.

İRAN'IN KÜRT POLİTİKASI

İranlı Kürtler ve İran Kürt Bölgesi

İran Kürtleri ve yerleşim yerleri¹

İran nüfusu CIA'in Haziran 2013 verilerine göre yaklaşık 79.853,900 olarak belirlenmiştir. Nüfusun %61'ini Persler, %16'sını Azeriler, %10'unu Kürtler, %6'sını Lurlar, %2'sini Beluçlar, %2'sini Araplar, %2'sini Türkmenler, %1'ini de diğer gruplar oluşturmaktadır.² İran'da Kürt nüfusu kesin olarak bilinme-

1 İran Kürtleri ve Yerleşim Yerleri, <http://www.kurtkulturu.com/Yazilar/kurt-tarihi/82/iran-kurtleri-ve-yerlesim-yerleri>
2 The World Factbook, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ir.html>

mekle beraber CIA'in 2013 verilerine göre yaklaşık 8 milyondur. Ortadoğu Uzmanı Arif Keskin'e göre ise İran'da yaşayan Kürtlerin nüfusu 5 milyondur. Keskin'e göre bu nüfusun % 30'unu Şii, %70'ini Sünni Kürtler oluşturmaktadır.³ Kürtler yoğun olarak Kürdistan, Kermaşah, Batı Azerbaycan, İlam, Çaharmahal ve Bahtiyari, Gülistan ve Kuzey Horasan eyaletlerinde yaşamaktadır.

İran'da Sünni ve Şii olarak ayrılan Kürtleri, komşu ülkelerdeki mevcut Kürtlerden ayıran en önemli fark Fars kimliğinin bir üst kimlik olarak kullanılmasıdır. Bu bağlamda Hamid Ahmadi, Mehrdad Izady'ye atıfla, "İran Kürtlerini diğer Kürtlerden (özellikle Irak Kürtlerinden) ayıran özelliğin bunların İran siyasi kültürünün bir parçası olmalarından kaynaklandığını" iddia etmektedir.⁴ Ancak Şii Kürtlerin İran'daki sisteme entegre olmalarına karşılık aynı durum birçok Sünni Kürt için geçerli değildir. Bunun nedeni Sünni Kürtlerin kendilerini sisteme tam olarak adapte edememesinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle de Kürt milliyetçiliği Şii Kürtlerden ziyade daha çok Sünni Kürtler tarafından benimsenmiştir.

İran Kürt Bölgesi, son yıllarda İran'ın en yoğun nüfus alan bölgelerinden biri haline gelmiştir. Bunun nedeni yıllarca Türkiye'de ve Irak'ta çatışmaların yaşandığı yerlerden kaçan Kürtlerin, bu bölgeye yerleşmeleridir. Bu durum, hem bölgedeki Kürtlerin nüfusunun çoğalmasını, hem de bölgedeki Kürtlerin İran dışındaki Kürtlerle kaynaşmalarını sağlamıştır.⁵

Ekonomik açıdan zengin olmayan İran Kürt bölgesinde yoğun bir şekilde kaçakçılık yapılmaktadır. İran rejimi ise Kürt bölgelerinin fakir olmasından dolayı bu bölgelerde kaçakçılığın yapıldığını bilmektedir. Sınırların kontrol edilmesine rağmen kaçakçılığa müdahale edilmemektedir. Bunun yanında siyasi bir sorun olduğunda müdahalede bulunulmaktadır. Ancak kaçakçılık yapan bazı kişilerin İran güçleri tarafından öldürüldüğü vakalar da mevcuttur.⁶ Buna karşılık İran hükümeti Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı yerlerde Kürt iş adamlarının yatırım yapmasına izin vermemektedir. Ayrıca birçok komutanın Kürt gençleri arasında uyuşturucunun yaygınlaşması için özellikle Kürtlerin yoğun yaşadığı yerlerde kaçak girişine izin verdiği belirtilmektedir.⁷ İran, bu bölgedeki fakirler üzerinde var olan ekonomik baskıyı azaltmak için bu kişilerin kaçakçılık yaparak para kazanmalarına ya da Kuzey Irak'ta çalışmalarına müdahale etmemektedir. Ayrıca yaptırımlara maruz kalan İran için yabancı paranın gelmesi önemlidir. Kaçakçılığın da ülkeye nakit para girişi sağlamasından dolayı bu bölgede yapılan kaçakçılığa göz yumulmaktadır.

İran Devleti'nin Kürtlerle olan çatışması geniş ve maliyetli olmasına rağmen, Türkiye ile kıyaslandığında, merkezi hükümete karşı çok kritik bir sorun teşkil etmemektedir. Bunun nedenleri;

- Türkiye ile kıyaslanınca İran'daki Kürtlerin daha az eğitilmiş olması ve daha az refah içinde olması,
- Türkiye'de en azından soldan gelen bir destek olmasına rağmen İran'daki Kürt organizasyonlarının diğer organizasyonlardan destek alamaması,
- Seküler faaliyetlerin İran'da yasak olması,
- İran Devleti'nin Kürtleri daha az tehdit olarak görmesidir.⁸

3 Arif Keskin, ABD - İran Gerginliği Çerçevesinde İran'da Etnik Milliyetçilik, <http://guneyazerbaycankurtsorunu.blogcu.com/abd-iran-gerginligi-cercevesinde-iran-da-etnik-milliyetcilik/3922689>

4 Yalçın Sarıkaya, İran'daki Milliyetçilik ve Bölgeye Yansımaları, (2007), s. 201.

5 Güllara Yenisey, İran'da Etno-Politik Hareketler (1922-2004), s.119.

6 Danish Refugee Council, Iranian Kurds, Danish Immigration Service, (2013), No:4, s.41.

7 Seda Şimşek, Hüseyin Yezdan Pena: İran çözüm sürecini bitirmek istiyor, <http://gundem.bugun.com.tr/anahtar-turkiyede-haberi/865336> Erişim Tarihi: 18 Kasım 2013

8 Neil Hicks, The Human Rights of Kurds in the Islamic Republic of Iran, (2000), s.6.

İran'ın Kürt Politikası

İran Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani, 68. BM Genel Kurul Zirvesi'ne katılmak üzere ABD'ye yaptığı 23 Eylül 2013 ziyareti öncesinde kurmayları ile bir araya gelerek İran'da yeni bir Kürt reformuna ihtiyaç duyulduğunu belirtmişti. Toplantının ardından yerel yönetime ve ülkedeki mevcut sisteme Kürtlerin dâhil edilmesi konusunda çalışmaların başlatılması, ortak yönetim modeline geçilmesi ve bazı Kürtlerin vali olarak atanmasının planlanması, İran'ın Kürtlere yönelik politikasında değişikliğe gidildiği imajını verdi.⁹ Ancak hapishanelerde bulunan Kürt siyasetçilere yönelik sert uygulamalara devam edilmesi ve bazılarının idam edilmesi, İran'ın politikasını değiştirmedeği ve Ruhani'nin seçimi kazanmak için Kürtleri oyalayıcı bazı vaatlerde bulunduğu inancını doğurdu. Bütün bu gelişmeler doğrultusunda İran'ın Kürtlere yönelik politikasını şu şekilde değerlendirmek mümkündür;

İran rejimi, etnik ve dini azınlıklara baskı yapan bir politika yürütmektedir. Bununla beraber anayasal çerçevede kültürel, dini vb. konularda azınlıklara kısıtlı da olsa hak tanımına rağmen¹⁰ uygulamada bu haklar göz önüne alınmamaktadır. Ayrıca rejimin Kürtlere yönelik politikaları ve sert kararları, Kürtlerin bir kısmının ayrılıkçı hareket etmesine yol açmaktadır. Örneğin Hasan Ruhani'nin "İran'da etnik halklar yok, küçük kültürler var" açıklaması, İranlı yetkililerin Kürdistan'da Kürtlerden oluşan bir Pasdaran¹¹ ordusunun kurulmasına ilişkin açıklamaları, iş yerleri üzerindeki Kürtçe isimlerin kaldırılması ve yasaklanması gibi uygulamalar Kürtleri tedirgin etmektedir. Ancak Ruhani, seçim çalışmaları sırasında Kürdistan'a gidip ülkede yaşayan azınlıkların demokratik haklarını genişletmeye, dışarıdaki Kürtlere af çıkarıp ülkeye dönüşleri için çalışacağına ve Kürtlere kabinede yer vereceğine dair güvence vermişti. Hatta bazı kaynaklar Ruhani'nin Kürtlerle bir protokol imzaladığını bile iddia etmekteydi. Ruhani'nin, Kürtlere birtakım vaatlerde bulunarak Kürdistan'daki oyların yüzde 75'ini aldığını söylememiz mümkündür. Ancak İran'ın yeni lideri seçimlerin ardından verdiği sözleri unutarak eski rejim politikalarını uygulamaya devam etmektedir.¹²

İran rejimi, komşu devletlerdeki ayrılıkçı Kürt hareketlenmelerinin sınır içindeki Kürtleri de etkilemesinden endişe duyduğundan dolayı Kürtleri, özellikle de Sünni olanları, kontrol altına almak için farklı uygulamalar başlatmaktadır. Örneğin İran'ın Sine kentindeki Devrim Muhafızlarına bağlı Beytül Mukaddes Taburunun komutanı Serdar Recebi, Pasdaran içindeki Kürt askerlerden Doğu Kürdistan için Rezim (ya da bazı kaynaklara göre "Kürt Pasdaranı") adında özel bir askeri birliğin kurulacağını açıklamıştır. Recebi, bu birliklerin amaçlarının Doğu Kürdistan'daki asayışı sağlamak olduğunu söylemiştir.¹³

Bazı uzmanlar, İran'ın son dönemde Kürtlere yönelik uyguladığı politikaları geçmişe kıyasla daha sert bulmaktadır. Bu durum özellikle komşu devletlerdeki Kürtlere yönelik politikaların değişmesinden

9 Ebru Aydın, İran'dan Kürt Açılımı, <http://www.ankarastateji.org/haber/iran-dan-kurt-acilimi-859/> Erişim Tarihi: 5 Ekim 2013

10 Anayasanın 15.maddesi; "Resmi ve ortak dil ile yazının Farsça olduğu, senetler, resmi metinler ve ders kitaplarının bu dil ve yazı ile olması gerektiği, ancak mahalli ve kavmi dillerden basında ve kitle iletişim araçlarında yararlanma ve okullarda bunun edebiyatının öğretilmesinin Farsçanın yanında serbest olduğu hükümlerini içerir". Bu maddeye rağmen yönetim hiçbir zaman bu maddeyi göz önüne almamış ve özellikle madde'nin ikinci cümlesinin uygulanması için bugüne kadar, yasama anlamında hiçbir girişimde bulunmamış ve anayasanın bu maddesinin uygulanmasını talep eden kişileri suçlayarak "ülke güvenliğine" veya "genel düzene" karşı suçtan dolayı yargulamaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Aliriza Mukhtarpoor, İran'da Yaşayan Azerbaycan Türklerinin İnsan Hakları, http://www.gunaskam.com/tr/index.php?option=com_content&task=view&id=335

11 İran'ın Devrim Muhafızları olarak bilinen Pasdaran resmi bir ordu değil, rejime bağlı Besiç gibi yarı resmi kontra örgüttür. İsmi gizli nükleer üretimden açık ve gizli siyasi cinayetlere kadar İran'daki birçok yasadışı faaliyete bulaşmıştır. ABD ve Avrupa bu ordunun komutanları hakkında arama emri çıkarmış ve uluslararası hesaplarını dondurma kararı almıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Fikret Ertan, Hedef Pasdaran..., http://www.zaman.com.tr/fikret-ertan/hedef-pasdarani_579234.html 4

12 Rahmi Yağmur, İranlı Kürtler, İran'ı tedirgin ediyor! <http://www.yuksekovahaber.com/haber/iranli-kurtler,-irani-tedirgin-ediyor-108095.htm> Erişim Tarihi: 28 Temmuz 2013

13 A.g.e.

kaynaklanmaktadır. Komşu devletlerde, özellikle Türkiye’de, Kürtlere belli hakların verilmesi İran sınırları içindeki Kürtlerin de aynı taleplerle ayaklanmasına neden olabileceğini düşünen İran yönetimini bu konuda endişelendirmektedir. Bu nedenle de İran yönetimi askeri, politik ve sosyal alanda sert adımlar atmaktadır. Örneğin Urmiye şehrindeki dükkân ve iş yerlerindeki Kürtçe isimler yasaklanmıştır. 2012 yılında da Kermaşah ve Sine kentlerinin sosyal ve eğitim müdürü, okullarda Kürtçe konuşmanın önüne geçilmesi konusunda gizli bir genelge yayınlamış, bu genelge Kürt basın kuruluşlarının eline geçmiştir. Bununla yetinmeyen İran, seçim sürecinde de Farsça ve Arapça isimler taşımayan insanların oy kullanmasını engellemiştir.¹⁴

İran’da Kürt sorunuyla ilgili olarak toplantı ya da konferans düzenlenmesinin mümkün olmadığı belirtilmektedir. Örneğin bir kişi özgürlük ya da hak talebinde bulunduğu yabancı ajanlığı ve rejim karşıtlığı ile suçlanmakta ve hapse atılmaktadır. Bu durumdan dolayı birçok genç Kürt, Irak ya da Batılı ülkelere kaçmaktadır.¹⁵ Hapse atılan Kürtlerin sonu ise ya idam ile ya da müebbet hapis ile sonuçlanmaktadır. Örneğin İran rejimi 25 Ekim 2013 tarihinden 31 Ekim 2013 tarihine kadar altı cezaevinde en az 40 kişiyi idam etmiştir. İdam edilenlerden 14’ü de Kürt’tür. İranlı muhalif kaynaklar, Hasan Ruhani’nin resmi olarak göreve başladığı Ağustos 2013’ten Şubat 2014’e kadar en az 300 kişinin idam edildiğini belirtmektedir.¹⁶ Özellikle 10 Ekim’de İran’ın Bane kentinde yaşanan çatışmada devrim muhafızlarının ölmesi ve bunun PJAK tarafından yapıldığının iddia edilmesi (PJAK’ın reddetmesine ve İran ile mevcut ateşkesin devam etmesine rağmen) İran’ın Kürtlere yönelik politikalarının sertleştirilmesine neden olduğu ifade edilmektedir.

2013 Ekim ayının İran rejimine muhalif olan gazetelerine bakıldığında, rejimin sert politikalarla beraber Kürtleri keyfi olarak öldürdüğü de ortaya çıkmaktadır. Örneğin; 27 Ekim’de İran Devrim Muhafızları tarafından Şiraz ilindeki Noredin Derweshi isimli şahıs arabasıyla Şiraz’a yaklaşırken Devrimci Muhafız Askerler tarafından arabasına ateş açılması sonucu öldürülmüştür.¹⁷ 2013 Ekim ayı boyunca Devrimci Muhafızlar tarafından 19 Kürt’ün öldürüldüğü belirtilmektedir. Öldürülen kişilerin suçlarının ne olduğu ise bilinmemektedir. Ayrıca öldürülenler arasında çoğunlukla gençlerin bulunduğu ifade edilmektedir. Örneğin İran Devrim Muhafızları, 28 Ekim 2013’de Sardasht şehri kırsallarında 15 yaşındaki Kürt gencini öldürmüştür, ayrıca Newsoud kasabasının dışındaki Kürt sivillere nedensiz yere ateş açarak 26 yaşındaki Kamaran Karimi’yi yaralamıştır. Hatta Devrim Muhafızları’nın yaraladıkları ya da öldürdükleri kişilerin ailelerini tehdit ederek gazete ve televizyonlara konuşmamaları yönünde direktif verdiği de iddia edilmektedir.¹⁸

İran’da Fars olmayan ve devlet tarafından varlıkları reddedilen gruplar İran’ın toprak bütünlüğüne tehdit ve ayrılıkçı hareket olarak görülmektedir. Bu nedenle de etnik grupların hakları mümkün mertebe verilmemekte ya da haklarının kullanılmasına engel olunmaktadır. Örneğin İran dini otoriteleri Kermaşah’ta yaşayan Kürtlerin çocuklarına Kürtçe isim vermelerini yasaklamıştır. Dini otorite tarafından İslami ve Farsça kız ve erkek isimlerinin listelerinin hazırlandığı İran’da, velilerin çocuklarına Kürtçe isim vermeleri durumunda, çocuklara kimlik verilmemektedir. Kimliklerin verilmemesi ise okula ya da hastaneye gitmeyi imkânsız kılmaktadır.¹⁹

14 A.g.e.

15 İran Kürtleri de Çözüm İstiyor, <http://www.cnnturk.com/2013/dunya/10/31/iran.kurtleri.de.cozum.istiyor/729191.0/> Erişim Tarihi: 31 Ekim 2013

16 İran’da iki kişi herkesin gözü önünde idam edildi, <http://www.mynet.com/haber/dunya/iranda-iki-kisi-herkesin-gozu-onunde-idam-edildi-1051309-1>

17 Iranian Revolutionary Guards Killed a Kurdish Civilian in Shiraz, <http://pdki.org/english/iranian-revolutionary-guards-killed-a-kurdish-civilian-in-shiraz/> Erişim Tarihi: 30 Ekim 2013

18 A.g.e.

19 Kurds Denied the Right to Give their Children Kurdish Names in Kermanshan, <http://pdki.org/english/kurds-denied-the-right-to-give-their-children-kurdish-names-in-kermanshan/> Erişim Tarihi: 3 Kasım 2013

İran uzmanları, merkezi hükümetin Kürt bölgesine yönelik ihmal edici politikalarının Kürtleri bıktır-
dığını vurgulamaktadırlar. Örneğin eğitim sistemi ve kültürel haklar konusunda eksiklikler olduğu kadar
zayıf altyapı ve Kürt bölgesinde yaygın olan kaçakçılık İranlı Kürtleri kızdırmaktadır. Ancak İran rejimi,
politik olaylara karışan Kürtleri kaçakçılık yapma bahanesiyle hapse atmaktadır. Bu nedenle bazı Kürtler,
kendi kültürleri ve etnik farklılıklarından dolayı Tahran tarafından dışlandıklarına inanmaktadırlar.

Kürtlerin İran Siyasetindeki Yeri ve Ayaklanmalar

İran'da son zamanlarda dönem dönem artan Kürt hareketlerinin geçmişte açıkça organize edilmesine kar-
şıklık günümüzde gizlice organize olduğu belirtilmektedir. Ayrıca geçmişteki Kürt hareketlerinden farklı
olarak, bugünkü Kürt grupları İran dışındaki Kürt gruplarıyla işbirliğini artırmaktadır. Bunun önemli bir
nedeni İran'ın Kürt bölgesinde dışarıdan gelen Kürtlerin sayısal olarak artması gösterilebilir. Bu etkileşim
sonucunda belli oluşumların olduğunu gözlemek mümkündür. Örneğin, "PKK" İran içinde faaliyet
gösteren "Khabat (Mücadele)" adlı bir gruba sahiptir. Bu grup İran'da kurulması istenen Kürt Özerk
Yönetimi için faaliyetlerde bulunmaktadır. İranlı Kürtler de Irak içinde küçük bir askeri üsse sahiptirler.²⁰

İran'daki seçim dönemlerine bakıldığında Kürtlerin oy kullanma bilincinin geliştiğini söylemek doğru
bir yargı olacaktır. Ancak kolektif olarak belli bir kişiye odaklandıklarını da söylemek yanlış bir kanı de-
ğildir. Örneğin 1997 yılında yapılmış cumhurbaşkanlığı seçimlerinde İran'daki Kürtlerin %75'den fazlası
oylarını reformist aday Muhammed Hatemi'ye verirken, 2013 cumhurbaşkanlığı seçimlerinde de %75'i
Ruhani'ye oy vermiştir. Seçimlerde aktif olan Kürt vekillerine ise baskı yapıldığı hatta temsil etme hakla-
rının ellerinden alındığı dönemler de olmuştur. Örneğin 2000 yılında 18 Kürt milletvekili İran Meclisine
girmeyi başarmıştır. Bu seçimlerin ardından 2 Kürt bölgesindeki seçim sonuçları Koruyucular Kurulunca
(Şura-yi Nigahban) iptal edilmiştir. Bu iptal işlemlerinin Kürdistan eyaleti valisi Abdullah Ramazanzadeh
tarafından protesto edilmesi üzerine Kurul, Ramazanzadeh hakkında "yalan haberler yayma" iddiası ile
tutuklama kararı çıkarmıştır.²¹

Diğer yandan rejimin baskıcı uygulamalarından dolayı dönem dönem Kürtler ayaklanmış ve protes-
tolar yapmışlardır. Örneğin 1998 yılında Senendeç ve Urmiye'de Abdullah Öcalan'ın tutuklanması ola-
yını protesto etmek ve Türkiye'deki Kürtleri desteklediklerini göstermek amacıyla gösteriler yapılmıştır.
Gösteriler sırasında İran güvenlik güçleri ile Kürtler arasında çatışmalar çıkmış ve bu çatışmalarda ölen
ve yaralananlar olmuştur. Çatışmaların çıkmasında bölgenin ekonomik geri kalmışlığı ve işsizlik sorunu,
ayrıca bir kaç Sünni caminin kapatılması olayı da etkili olmuştur. Mucteba Maksudi'nin de belirttiği gibi
"Bu olay Kürt sorununun geçici suskunluk halinde olduğunu ve bir kıvılcımla yeniden alevlenebileceğini"
göstermiştir.²² Ayrıca Mart 2002 tarihinde, Kürdistan eyaletinin Meclisteki Kürt milletvekillerinin tümü
Kürtlere ve Sünnilere karşı uygulanan ayrımcılığı protesto amacıyla milletvekilliğinden istifa etmişlerdir.

Öte yandan 2005 Haziran'ında başlayan çatışmalarla beraber, Temmuz ve Ağustos aylarında güvenlik
güçleri Kürt aktivistleri öldürmüştür. Ayaklanma, 9 Temmuz'da Mahabat şehrinde Şivan Kaderi isim-
deki gencin güvenlik güçleri tarafından öldürülmesiyle hızlanmış. Resmi dağıtılan ölü gencin işkenceye
uğradığının tahmin edilmesi ve bu resimlerin televizyon programlarında gösterilmesi olayların yayılma-
sını hızlandırmıştır. Hükümetin Kaderi'nin holigan olduğu, ahlaki ve finansal suçlar işlediği yönünde
açıklama yapması Kürt halkını tatmin etmemiştir. Ayrıca hükümetin, Kaderi'nin vücudundaki işkence

20 Güllara Yenisey, İran'da Etno-Politik Hareketler (1922-2004), s.119.

21 Yenisey, ss.119-120.

22 A.g.e.

izlerine yönelik herhangi bir açıklamada bulunmaması halkta şüphelerin artmasına neden olmuştur. İnsan Hakları İzleme Örgütü (Human Rights Watch) ve diğer kaynaklara göre ayaklanmada, güvenlik güçleri en az 17 kişiyi öldürmüştür. Ayrıca Ulusal İran TV ve Los Angeles destekli Radyo Sedaye İran'a göre Kürtlerin yaşadığı Sakkez kasabasında yapılan gösterilere rejim helikopterlerle saldırılarda bulunmuştur. Saldırının ardından 13 gösterici ölmüş, 200'den fazla kişi yaralanmıştır. Günün sonunda ise kasabadaki ölü sayısı 39'a ulaşmıştır.²³ Bu ayaklanmanın, 1979 Devrimi'nden bu yana en büyük ayaklanma olduğu ifade edilmektedir.

Kürt Hareketleri ve Partileri

İran'daki Kürt hareketlerinden İran Kürdistan Demokrat Parti'sinin (İKDP-KDP) ve Kürdistan Özgür Yaşam Partisi'nin (Partiya Jiyana Azad a Kurdistanê- PJAK) öne çıktığını söylemek mümkündür. İran uzmanları, İran KDP'sinin aktivitelerine Kürt nüfusunun özellikle Sünni kesimin katıldığını açıklamaktadır. Öte yandan PJAK'ın ise daha fazla Şii alanlarda –Kürdistan, Kermaşah, İlam ve Luristan- destek gördüğü belirtilmektedir. Shamal Bishir, PJAK'ın sadece Şii alanda değil aynı zamanda Yarsan gibi dindar Kürt azınlıklar arasında da aktif olduğunu ifade etmektedir. Kürt partileri ile ilgili Reza Menuchehri, partilerin hepsinin gizli çalıştığını bu nedenle partilerin üyeleri hakkında kesin bir istatistiğin ve bilginin verilmesinin imkânsız olduğunu vurgulamaktadır. Menuchehri'ye göre partiler genel olarak sempatan sayılarını, üyelerini ve aktivitelerini abartarak verme eğilimi taşımaktadırlar. Partiler arasında en popüler olanı PJAK'tır. Diğer partilerle kıyaslandığında insanlar daha çok PJAK hakkında konuşmayı tercih etmektedir. Özellikle de eğitilmiş İranlılar arasında PJAK'ın bu kadar popüler olmasının tek nedeni -2011 ateşkesinden önce- Kandil Dağları'nın İran sınır muhafızlarına karşı savunulması değildir. Bunun yanında diğer Kürt partilerle kıyaslandığında PJAK, hapisnede daha fazla tutukluya sahiptir. Birçok Kürt tutuklu, PJAK ile bağlantılarından dolayı idam ile cezalandırılmaktadır.²⁴ Bu durum da PJAK'a olan ilgiyi artırmaktadır.

İranlı Kürt Gazeteci Ziryan Roj Helaty, KDP ve Komala'nın²⁵ İran'ın Kürt bölgelerinde çok güçlü olmadığını, aktivitelerinin sınırlı ve organizasyonlarının zayıf olduğunu ifade etmektedir. Ancak İran'daki Kürtler içinde bu gruplara destek için güçlü bir potansiyelin olduğunu söylemek mümkündür. Bu nedenle İran KDP'sinin silahlı mücadeleye dönmesi durumunda Kürt nüfusunun yoğun bir kesiminin de silahlı mücadeleye girebileceği belirtilmektedir. Rejimin de bunun gerçekleşmemesi için Kürtler arasındaki sivil çalışmalara engel olduğu ve bu açıdan her türlü tedbiri almaya çalıştığı belirtilmektedir.²⁶ Örneğin İran rejiminin Selefilere kullanarak Kürtleri kontrol altına almaya çalıştığı iddia edilmektedir. Bu bağlamda Helaty, KDP, Kolama ve PJAK'tan ayrı olarak İran rejiminin verdiği destekle Şii olmayan Selefî gruplarının etkisinin, İran Kürt bölgesinde arttığını vurgulamaktadır. Selefilere Kürt bölgelerindeki çalışmaları şu şekilde olmaktadır: bir kişi Kürt sorunuyla ilgili bir kitap basmak istediğinde Selefîler bu kişiyi ya hırpalamakta, bıçakla yaralamakta ya da onu rejime şikâyet etmektedir. Ayrıca Selefî grupların İran'daki Kürtleri Afganistan ya da diğer ülkelerde kullanmak maksadıyla, eğiterek intihar eylemcisi yaptığı da iddia edilmektedir.

23 Kürdistan – İran, <http://www.globalsecurity.org/military/world/war/kurdistan-iran.htm>

24 Danish Refugee Council, Iranian Kurds, Danish Immigration Service, (2013), No:4, s.10.

25 1967 yılında kurulan ve "birleşme" anlamına gelen Komala, İran'daki Kürt Partilerden biridir. Ayrıca İran Komünist Partisi'nin Kürt kolu olarak da bilinmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Entessar, Nader. Kurdish Politics In The Middle East, Lanham: Lexington Books, (2010), s. 50

26 Danish Refugee Council, Iranian Kurds, Danish Immigration Service, (2013), No:4, s.10.

İran'da Kürt siyasi partisinin üyesi olmak bir suçtur. Bu nedenle insanların büyük bir çoğunluğu daha az suç sayılan STK'larda aktif olmayı tercih etmektedir. Ancak İran'da belli dönemlerde partilerin insanları seçim boykotuna çağırmaları ya da seçimde kime oy verileceği konusunda bilgilendirmeleri de mümkündür. Diğer bir deyişle partiler İran'daki Kürtlere kendi mesajlarını gönderebilmektedir. Ancak İran hükümeti bütün Kürt bölgelerinde popüler değildir. Bunun nedeni Kürtlerin çoğunun Sünni olmasına karşılık, İran hükümetinin Şii olması ve Kürtlere eşitlikçi olmayan politikalar uygulamasıdır. Örneğin İran konusunda uzman olan Batılı diplomatlara göre bazı Kürt siyasetçiler siyasetten ziyade ilaç kaçakçılığından dolayı idam edilmektedir. Batılı diplomatlara göre, İran'daki Kürtler, Suriye'deki gibi sadece Kürt oldukları için rejim ile sorun yaşamamakta ya da başları belaya girmemektedir, ancak siyasi hayata girdiklerinde bu durum değişmektedir. Kürt politikacıların ya da Kürt Partisi üyelerinin aileleri İran otoritesi tarafından baskı altına alınmaktadır. Bu baskılar şu şekilde olmaktadır; kişinin kamudaki yeri değiştirilmekte, aileler telefon ile aranıp hapse atılmakla tehdit edilmekte, yüksek eğitim alınmasına engel olunmakta ya da kamuda çalışıyor iseler işten çıkarılmakta, kişisel bilgisayarları araştırılmakta veya başka şehirlere gönderilmektedir.²⁷

İran'ın sürgündeki Kürtleri olarak Kürdistan Demokrat Partisi çatısı altında 67 yıldır siyasi mücadelelerine devam ettiklerini anlatan İKDP'nin Genel Sekreteri Mustafa Hicri: "İran'la diyalog çabamız her zaman oldu ama Tahran, uzattığımız eli reddetti. İran, şimdi Kürtlerin asgari hak taleplerine bile cevap vermiyor. Biz bütün bunlara rağmen uluslararası camianın aracı olması durumunda Kürtlerin haklarını tanıması şartıyla İran'la diyaloga hazırız. Türkiye'deki çözüm sürecinin bir benzerinin İran'da başlatılmasını istiyoruz" şeklinde açıklamalarda bulunmuştur.²⁸ Yukarıda da değinildiği üzere İran rejimi Kürt sorununun çözümüyle ilgilenmemekle birlikte Kürtlere yönelik şiddet içeren baskıcı politikalar uygulamakta ya da Kürtleri sistemden tamamen dışlamaktadır. Bu nedenle de son zamanlarda İran hapisanesindeki Kürtler yaşananları protesto etmek amacıyla açlık grevi başlatmaktadır.²⁹ İran rejimi ise yaşananları görmezden gelmekte ve politikalarını uygulamaya devam etmektedir. Esasında İran geçmişten gelen pragmatik politikalarını devam ettirmektedir. Örneğin bir yandan sınırları içindeki sivil Kürtlere şiddet uygularken, diğer yandan Türkiye'deki çözüm sürecini bitirmek için Kandil'deki PKK yöneticileriyle görüşmekte ve Kandil'i kontrol altına almak istemektedir.³⁰ Bunun önemli bir nedeni Türkiye'nin ve PKK'nın yakınlaşmasıyla birlikte PKK'nın İran'a bağlılığının kalmayacağı ve böylece PJAK'ın İran ile savaşacağına düşünülmesidir.³¹

27 A.g.e.

28 İran Kürtleri de "Çözüm" İstiyor, <http://www.haberler.com/iran-kurtleri-de-cozum-istiyor-5241191-haberi/> Erişim Tarihi: 31 Ekim 2013

29 Cemalettin Taşken, İran Hapishanelerinde Açlık Grevi, <http://www.ankarstrateji.org/haber/iran-hapishanelerinde-aclik-grevi-948/> Erişim Tarihi: 28 Kasım 2013

30 Ebru Aydın, İran Büyükelçisi: Türkiye Halkından Yararlanmak İstiyoruz <http://www.ankarstrateji.org/haber/iran-buyukelcisi-turkiye-halkindan-yararlanmak-istiyoruz-956/> Erişim Tarihi: 30 Kasım 2013

31 Seda Şimşek, Hüseyin Yezdan Pena: İran çözüm sürecini bitirmek istiyor, <http://gundem.bugun.com.tr/anahtar-turkiyede-haberi/865336> Erişim Tarihi: 18 Kasım 2013

SONUÇ

İran sınırları içerisindeki birçok Kürt, sorunlarının çözülmesini istemesine karşılık İran rejimi konuyla ilgili adımlar atmamaktadır. Sorunları çözenin dışında Kürtlerin mağduriyetlerini derinleştiren politikalar uygulanmakta ve bu uygulamalar Kürtlerin ayrılıkçı faaliyetlere yönelmesini kolaylaştırmaktadır. Burada da kökleri tarihin derinliklerine uzanan İran'ın pragmatist politikasının aktif bir şekilde devam ettiğini söylemek mümkündür. Örneğin ekonomik sorunlardan dolayı kaçakçılığın yoğun olduğu İran Kürt bölgesinde İran rejimi kaçakçılık sorununu çözmekten ziyade devam etmesini sağlamak ve uygun olduğu zamanda da Kürtlere karşı bu sorunu kullanmaktadır. Diğer bir deyişle Kürtlerden siyaset ile ilgilenenlerin sonunun idam ya da müebbet hapis olması için İran rejimi kaçakçılığı bir araç olarak kullanmaktadır.

Öte yandan bölgesel gelişmelerden de etkilenen İran, başta Türkiye'deki çözüm sürecinin ve Suriye'de ilan edilen Kürt özerk yönetimlerinin etkisini engellemek için Kürtlere yönelik politikasını söylemsel ve eylemsel olarak sertleştirmektedir. Bu çerçevede Ruhani'nin İran'da sadece küçük kültürlerin olduğunu belirterek Kürt sorununu görmezden gelmesi, Kürtler üzerindeki kontrolü artırmak için Kürt Pasdaran'ın kurulması, Kürtçe isimleri engellemek için Kürtçe isme sahip olan çocuklara kimlik kartının verilmemesi ve kimliği olmayan çocukların hastaneye gidememesi İran rejiminin sert politikasına örnek olarak verilebilir. Ayrıca Kürt sorunuyla ilgili toplantı ya da konferans düzenlenmesinin mümkün olmadığı ve Kürt siyasi partilerine üyeliğin yasak olduğu İran'da hak talebinde bulunan bir kişinin casusluk suçlamasından veya rejime karşı olmasından dolayı hapse atıldığı vakalar da mevcuttur.

KAYNAKÇA

- Aydın, Ebru, “İran’dan Kürt Açılımı”, <http://www.ankarastrateji.org/haber/iran-dan-kurt-acilimi-859/> (Erişim Tarihi: 5 Ekim 2013)
- Aydın, Ebru, “İran Büyükelçisi:Türkiye Halkından Yararlanmak İstiyoruz”, <http://www.ankarastrateji.org/haber/iran-buyukelcisi-turkiye-halkindan-yararlanmak-istiyoruz-956/> (Erişim Tarihi: 30 Kasım 2013)
- Danish Refugee Council, (2003), Iranian Kurds, No:4, Danish Immigration Service
- Entessar, Nader, (2010), Kurdish Politics In The Middle East, Lanham: Lexington Books
- Ertan, Fikret, Hedef Pasdaran..., http://www.zaman.com.tr/fikret-ertan/hedef-pasdarani_579234.html
- Hicks, Neil, (2000), the Human Rights of Kurds in the Islamic Republic of Iran
- Iranian Revolutionary Guards Killed a KuKurdish Civilian in Shiraz, <http://pdki.org/english/iranian-revolutionary-guards-killed-a-kurdish-civilian-in-shiraz/> (Erişim Tarihi: 30 Ekim 2013)
- İran Kürtleri ve Yerleşim Yerleri, <http://www.kurtkulturu.com/Yazilar/kurt-tarihi/82/iran-kurtleri-ve-yerlesim-yerleri>
- İran Kürtleri de “Çözüm” İstiyor, <http://www.haberler.com/iran-kurtleri-de-cozum-istiyor-5241191-haber/> (Erişim Tarihi: 31 Ekim 2013)
- İran’da iki kişi herkesin gözü önünde idam edildi, <http://www.mynet.com/haber/dunya/iranda-iki-kisi-herkesin-gozu-onunde-idam-edildi-1051309-1> (Erişim Tarihi: 15 Şubat 2014)
- İran Kürtleri de Çözüm İstiyor, <http://www.cnnturk.com/2013/dunya/10/31-iran.kurtleri.de.cozum.istiyor/729191.0/> (Erişim Tarihi: 31 Ekim 2013)
- Keskin, Arif, ABD - İran Gerginliği Çerçevesinde İran’da Etnik Milliyetçilik, <http://guneyazerbaycankurtsorunu.blogcu.com/abd-iran-gerginligi-ercevesinde-iran-da-etnik-milliyetcil/3922689>
- Kurds Denied the Right to Give their Children Kurdish Names in Kermanshan, <http://pdki.org/english/kurds-denied-the-right-to-give-their-children-kurdish-names-in-kermanshan/> (Erişim Tarihi: 3 Kasım 2013)
- Kurdistan – Iran, <http://www.globalsecurity.org/military/world/war/kurdistan-iran.htm>
- Mukhtarpoor, Aliriza, “İran’da Yaşayan Azerbaycan Türklerinin İnsan Hakları”, http://www.gunaskam.com/tr/index.php?option=com_content&task=view&id=335
- Sarıkaya, Yalçın, (2007), İran’daki Milliyetçilik ve Bölgeye Yansımaları, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmış Doktora Tezi, Ankara.
- Şimşek, Seda, “Hüseyin Yezdan Pena: İran çözüm sürecini bitirmek istiyor”, <http://gundem.bugun.com.tr/anahtar-turkiyede-haberi/865336> (Erişim Tarihi: 18 Kasım 2013)
- Taşken, Cemalettin, “İran Hapishanelerinde Açlık Grevi”, <http://www.ankarastrateji.org/haber/iran-hapishanelerinde-aclik-grevi-948/> (Erişim Tarihi: 28 Kasım 2013)
- The Word Factbook, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ir.html>
- Yağmur, Rahmi, “İranlı Kürtler, İran’ı tedirgin ediyor!” <http://www.yuksekovahaber.com/haber/iranli-kurtler-irani-tedirgin-ediyor-108095.htm> (Erişim Tarihi: 28 Temmuz 2013)
- Yenisey, Gülara, (2006), İran’da Etno-Politik Hareketler (1922-2004), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Ankara Strateji Enstitüsü
Analiz No: 2014-1
Mart 2014

İran'ın Kürt Politikası

Ebru AYDIN

Ankara Strateji Enstitüsü

Yüce-tepe Mah. Ordular Sokak No:25 Çankaya 06580 ANKARA/TÜRKİYE

Tel: (0312) 213 84 44 • Faks: (0312) 213 84 34

ankarastrateji.org • info@ankarastrateji.org